

Návratnost výběru daní z příjmů osob samostatně výdělečně činných z pohledu státu

Lenka Říhová

Abstrakt

Cílem práce je vyčíslení výdajů státu na výběr daní z příjmů OSVČ, tedy výdajů finančních úřadů spojených s inkasem této daně a jejich porovnání s příjmy státu z činnosti těchto subjektů a zjištění návratnosti výdajů na výběr daní z příjmů OSVČ z makroekonomického hlediska. Druhým, navazujícím cílem je poukázat na alarmující situaci vysokého podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu pomocí výpočtu změny příjmů a výdajů státu při snížení tohoto podílu na úroveň v ekonomicky silných zemích, a to za stávajícího daňového systému, včetně predikce tohoto vývoje v letech 2016–2020. Ve sledovaném období let 2011 až 2015 bylo zjištěno, že výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ mají rostoucí charakter, přičemž v roce 2014 výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ převyšovaly inkasovanou daň z příjmů. Toto zjištění částečně potvrzuje výchozí hypotézu, že výdaje státního rozpočtu na inkaso daní OSVČ převyšují výši inkasované daně z příjmů. Přehlédnout ovšem nelze ani další výdaje spojené s činností OSVČ, jako jsou například výdaje na živnostenské úřady či Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Kalkulací se prokázalo, že snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu na úroveň EU-15 a jejich zaměstnání by pokrylo náklady na výběr daní z příjmů OSVČ, ale zároveň nevyšlo výdaje na jejich výběr. Pouhé snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu o 7 procentních bodů a jejich transformace do pracovního vztahu by zvýšila příjmy státu o více než 2,5 mld. Kč, což je aktuální výše inkasované daně z příjmů všech OSVČ v České republice.

Klíčová slova:

OSVČ, daň z příjmů, výdaje státního rozpočtu, příjmy státního rozpočtu

Abstract

The aim of the article is quantification of state spending on the selection of income tax of self-employed, i.e. expenditure of financial authorities associated with the collection of taxes and their comparison with the state's income from these entities' activities and determine your return on expenditure on collection of taxes on income self-employed from a macroeconomic perspective. A second, follow-up aims to highlight the alarming situation, the high proportion of self-employed economically active population by calculating the change in the revenue and expenditure of the state in reducing this ratio to the level of economically powerful countries, under the current tax system, including the prediction of this development in the years 2016–2020. In the reporting period 2011–2015, it was found that spending on collection of taxes on income self-employed have a growing character while 2014 expenses on collection of taxes on income self-employed exceeded the collected income tax. This finding partly confirms the initial hypothesis that the state budget expenditures for the self-employed tax collection exceed the amount of income tax collected. However, we cannot overlook other expenses associated with the activities of the self-employed, such as spending on trade authorities and the Ministry of Labour and Social Affairs. Calculations showed that reducing the share of self-employed persons in the economically active population in the EU-15 level and their work would cover the cost of collecting taxes on income self-employed, but did not increase spending on their selection. Merely reducing the share of self-employed economically active population of 7 percentage point and their transformation into an employment relationship would increase state revenues by more than 2.5 billion. CZK, which is the actual amount of income tax, collected all the self-employed in the Czech Republic.

Keywords:

Self-employed, income tax expenses of the state budget, state budget revenues

Úvod

Jedna z důležitých oblastí působnosti státu je oblast veřejných financí. Veřejné finance, neustále probíhající specifické finanční vztahy mezi orgány a institucemi ve-

řejné správy na straně jedné a ostatními subjekty na straně druhé, mimo jiné domácnostmi a firmami (Hamerníková, Maaytová a kol., 2007), tak patří mezi silně diskutovaná témata. Tato práce bude podrobněji pojednávat o daních z příjmů ze samostatné výdělečné činnosti.

K výběru daní těchto ekonomických subjektů stát vynakládá nemalé výdaje v podobě výdajů na financování finančních úřadů. Celková výše těchto výdajů státu ovšem není známa. Není tak dosud známa rentabilita výběru daní osob samostatně výdělečně činných¹(dále jen OSVČ). V případě

znalosti těchto výdajů lze výdaje porovnat s odvody daní z příjmu OSVČ, tedy s příjmy státu a získat tak informaci o jejich návratnosti z pohledu státu.

Prvním cílem práce proto bude vyčíslení výdajů státu na výběr daní z příjmů, tedy výdajů finančních úřadů spojených s inkasem daně z příjmů OSVČ a jejich porovnání s příjmy státu z činnosti těchto subjektů a ke zjištění návratnosti jejich činnosti z makroekonomického hlediska. Druhým, navazujícím cílem je poukázat na alarmující situaci vysokého podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu pomocí výpočtu změny příjmů a výdajů státu při snížení podílu na úroveň v ekonomicky silných zemích za stávajícího daňového systému, včetně predikce tohoto vývoje v letech 2016–2020.

Výchozí hypotézou je, že výdaje státního rozpočtu na inkaso daní OSVČ dlouhodobě převyšují výši inkasované daně z příjmů a z tohoto důvodu se státu nevyplatí daň za stávající situace inkasovat. A dalším cílem práce je prokázat, že snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu na úroveň EU-15 a jejich zaměstnání by pokrylo náklady na výběr daní z příjmů OSVČ, ale zároveň nezvýšilo výdaje na jejich výběr.

Tato práce má tak za cíl demonstrovat možný přínos aktivního řešení problematiky OSVČ a zaměstnanosti.

Výsledek výzkumu je zjištění, zda se státu z tohoto úhlu pohledu vyplatí i nadále inkasovat daně z příjmů OSVČ a jak by se zvýšily příjmy státu při snížení počtu OSVČ v České republice.

Práce je členěna do pěti základních částí. První část mapuje současný stav poznání dané problematiky. Druhá část se věnuje situaci OSVČ v České republice a daňovým odvodům. Třetí část je zaměřena na situaci finančních úřadů, jakožto subjektů inkasujících daně z příjmů OSVČ. Ve čtvrté části je kalkulace výdajů na výběr daní z příjmů a porovnání s příjmy do státního rozpočtu, tedy s inkasovanou daní z příjmů OSVČ. Pátá část mapuje problematiku změny podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu a kalkulaci dopadů na státní rozpočet.

Současný stav poznání

Mezi odbornou českou veřejností bylo již upozorňováno na relativně vysokou váhu sektoru OSVČ v české ekonomice, která je výsledkem prostoru, který vytvořila hospodářská politika po roce 1989, a to zejména politika fiskální (Průša et al., 2008). V porovnání se zeměmi EU je míra zdanění osob samostatně výdělečně činných po roce 1993 jedna z nejnižších. Při porovnání odvodů daně z příjmu OSVČ a zaměstnanců je patrné, že OSVČ, která má podnikání jako svou hlavní činnost, odvádí na daních z příjmů zhruba 32 % toho, co zaměstnanec (Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR, 2015). Samostatné podnikání tak oproti zaměstnání nabízí možnost daňové optimalizace, což dokazuje i rostoucí trend zdánlivého sebezaměstnání (švarc-

systemu), kdy dochází k nahrazování pracovní-právního vztahu vztahem obchodním (Veber, Srpová, 2012).

Vybrané teoretické konstrukce potvrzují, že zvýšení míry zdanění OSVČ nemusí vždy znamenat snížení celkového počtu těchto subjektů, jak bylo zjištěno pro situaci v USA (Bruce, 2002). Mapování chování osob samostatně výdělečně činných v zemích s vysokou mírou zdanění poukázalo na skutečnost, že osoby samostatně výdělečně činné ve Švýcarsku podhodnocují své příjmy až o 30 % (Holmlund a Engström, 2009).

Klíčovou oblastí je tedy efektivnost využití veřejných prostředků. V České republice je možné vymezení tohoto pojmu nalézt v zákoně o finanční kontrole ve veřejné správě č. 320/2001 Sb., kde je stanoveno, že efektivní je takové použití veřejných prostředků, při němž bude dosaženo nejvýše možného rozsahu, kvality a přínosu plněných úkolů, ve srovnání s objemem prostředků vynaložených na jejich plnění.

Přesto, že řada autorů² aktivně diskutuje o optimální výši zdanění OSVČ, tak stále zůstává neprobádaná spojitost výdajů na výběr daně z příjmů a příjmů z inkasované daně, která je podstatná pro navrzení optimální míry zdanění.

Oblast činnosti OSVČ je mimo jiné úzce provázaná s pracovním trhem a považují proto za žádoucí upozornit na pozitivní dopady změny statusu části OSVČ na zaměstnanost.

OSVČ v České republice a daň z příjmů

Přesné vymezení subjektu, který nese označení OSVČ, lze nalézt v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon považuje za OSVČ takovou osobu, která:

- vykonává samostatnou výdělečnou činnost, nebo
- spolupracuje při výkonu samostatné výdělečné činnosti, pokud podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, lze na ni rozdělovat příjmy dosažené výkonem této činnosti a výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení,
- ukončila povinnou školní docházku a dosáhla aspoň 15 let věku.

Tabulka č. 1 Vývoj počtu a struktury OSVČ v letech 2011–2015

Stav k datu	Celkový počet OSVČ	Hlavní činnost OSVČ	Vedlejší činnost OSVČ
31. 12. 2011	1 001 764	649 990	351 774
31. 12. 2012	994 088	627 596	366 492
31. 12. 2013	977 228	602 395	374 833
31. 12. 2014	972 356	586 112	386 244
31. 12. 2015	975 952	578 544	397 408

Zdroj: ČSSZ, Počet OSVČ v ČR <https://data.cssz.cz/web/otevrena-data/graf-pocet-osvc-v-cr>

Dále současný právní systém České republiky umožňuje OSVČ podnikání jako hlavní či vedlejší činnost, popřípadě na hlavní a zároveň další vedlejší činnost. Samostatné podnikání je takto rozděleno kvůli vyměřovacímu základu, který by jinak byl u OSVČ, jejichž samostatné podnikání je jen doplňkem k hlavnímu příjmu, neadekvátně vysoký. Docházelo by k duplicitám některých odvodů. Pro tuto práci je důležitá následující kategorizace OSVČ:

• Osoby, pro které je podnikání hlavní samostatnou výdělečnou činností

Při hlavní činnosti se očekává, že se podnikatel věnuje hlavně svému podnikání a mezi jeho povinnostmi tak patří participace na zdravotním a sociálním pojištění. Na nemocenském pojištění je účast dobrovolná.

• Osoby, pro které je podnikání vedlejší samostatnou výdělečnou činností

Podnikání ve formě vedlejší činnosti je chápáno jako forma přivýdělku k zaměstnání. Zisk těchto osob je tak z pohledu odvodů významně zvýhodněn. Zvýhodnění plyne i z logiky věci, například sociální pojištění je již hrazeno ze zaměstnaneckého poměru, a tak se sociální pojištění z vedlejší činnosti nemusí do určité výše vyměřovacího základu hradit.

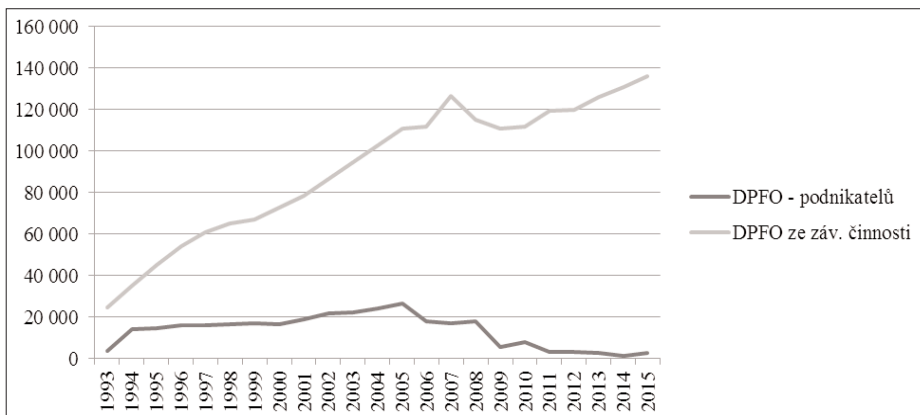
Vývoj počtu OSVČ

Vývoj absolutního počtu OSVČ, včetně rozdělení OSVČ na ty, pro něž je podnikání hlavní činností a ty, pro něž je vedlejší činností, ilustruje tabulka č. 1.

V návaznosti na tabulku č. 1 lze konstatovat, že dochází k postupnému poklesu celkového počtu OSVČ, pro které je podnikání hlavní činností. Na druhé straně rostoucí počet OSVČ, pro něž je podnikání vedlejší činností, naznačuje možný pokles motivace k sebezaměstnání. Pokračování tohoto trendu by mohlo znamenat ohrožení obvyklého sebezaměstnání jako hlavního zdroje příjmu a naopak užívání živnosti jako pouhého přivýdělku.

Při celkovém pohledu na data (viz další kapitoly) je zřejmé, že cca 19 % pracovní síly České republiky jsou OSVČ. Tato skutečnost umocňuje potřebu tuto problematiku hlouběji zkoumat.

Obrázek č. 1: Vývoj inkasované daně z příjmů podnikatelů (OSVČ) a zaměstnanců (DPFO ze závislé činnosti) v letech 1993–2015, v mil. CZK

Zdroj: Finanční správa, Údaje z výběru daní, dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-vyberu-dani>, vlastní grafické zpracování

Vývoj vybrané daně z příjmů OSVČ

Objem daně z příjmu OSVČ je dán základem pro výpočet daně, tedy příjmy OSVČ. Tyto příjmy se snižují o výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení. V případě, že poplatník výdaje prokazatelně vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmu nebude prokazovat, má druhou možnost, a to uplatnění paušálních výdajů ve výši až 80 % z příjmů.³

OSVČ tak mají relativně široké možnosti jak minimalizovat svou daňovou zátěž. Z důvodu daňové optimalizace tak dlouhodobě klesá výše inkasa daně z příjmů fyzických osob - podnikatelů (OSVČ). Pokles objemu daní z příjmů OSVČ je o to markantnější, pokud se na dlouhodobý vývoj zaměříme v porovnání s inkasovanou daní z příjmů zaměstnanců, tento vývoj v čase je ilustrován v obrázku 1.

Spolu se snižujícím se objemem inkasovaných daní od OSVČ vyvstává důležitá otázka této práce, tedy zda je z pohledu státu výběr daně z příjmů OSVČ efektivní.

Finanční úřady a výdaje na výběr daní

Jednotlivé finanční úřady, které jsou v České republice zastoupeny ve všech krajích, mají jako první bod své působnosti v zákoně uvedenu činnost s názvem výběr a správa daní⁴. Všechny finanční úřady jsou podřízeny Generálnímu finančnímu ředitelství a jsou financovány ze státního rozpočtu, pracovníci finančních úřadů jsou státní zaměstnanci a výdaj na jejich ohodnocení je výdajem státního rozpočtu.

S chodem Generálního finančního ředitelství a tím i s jednotlivými finančními úřady jsou spojeny neodmyslitelné výdaje: 1) běžné, jako jsou platy zaměstnanců, neinvestiční nákupy apod., 2) kapitálové v podobě investičních nákupů, které zahrnují výpočetní techniku, budovy apod. Výše

a vývoj celkových výdajů Generálního finančního ředitelství spolu s jednotlivými finančními úřady v letech 2011–2015 jsou zobrazeny v tabulce č. 2.

Porovnání příjmů a výdajů státu na výběr daní z příjmů OSVČ v letech 2011–2015

Následující část je zaměřena na samotnou kalkulaci návratnosti výběru daní z příjmů OSVČ z pohledu státu v letech 2011–2015. Období let 2011–2015 bylo zvoleno s ohledem na dostupnost dat o výdajích finančních úřadů. Ta jsou Ministerstvem financí ČR poskytována skrze specializovaný informační portál, který umožňuje volný přístup k rozpočtovým a účetním informacím ze všech úrovní státní správy a samosprávy. Tato aplikace vznikla až k 1. 1. 2011, z toho důvodu je sledováno období od roku 2011.

Metodické poznámky výpočtu

Výdaje státního rozpočtu na výběr daní z příjmů OSVČ jsou vypočítány z celkových skutečných výdajů Generálního finančního ředitelství spolu s jednotlivými finančními úřady následovně:

$$\text{Výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ} = \frac{\text{Celkové skutečné výdaje}}{\text{Podíl OSVČ na pracovní síle ČR}}$$

Dalším krokem pak bude porovnání výdajů na výběr daní z příjmů OSVČ s výší inkasovaných daní z příjmů OSVČ.

Dílicí data potřebná k výpočtu

Nezbytnými údaji k určení výdajů finančních úřadů na inkaso daní z příjmů je počet pracovních sil v ČR v letech 2011–2015, které jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Na základě tabulky č. 1 s názvem Vývoj počtu a struktury OSVČ a tabulky č. 3 Počet pracovní síly ČR níže byla vypočítána data pro tabulku č. 4 ukazující procentní podíl OSVČ na pracovní síle. Pracovní síla⁵, označovaná také jako ekonomicky aktivní obyvatelstvo, je dána součtem zaměstnaných a nezaměstnaných osob (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2012). Pracovní síla v ČR je, i přes rostoucí objem obyvatelstva, bez větších výkyvů. Důvodem může být i stárnutí populace. Podíl počtu OSVČ na celkové pracovní síle je ve sledovaných letech konstantní, jak ilustruje tabulka č. 4.

Výdaje státního rozpočtu na výběr daní z příjmů OSVČ

Výše a vývoj skutečných celkových výdajů Generálního finančního ředitelství spolu s jednotlivými finančními úřady v letech 2011–2015 na výběr daní z příjmů OSVČ jsou pak uvedeny v tabulce č. 5 níže.

Výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ jsou dlouhodobě rostoucí, zřetelně je obzvláště nárůst mezi roky 2014 a 2015.

Příjmy státního rozpočtu z inkasa daní z příjmů OSVČ

V letech 2011 až 2015 jsou patrné drobné výkyvy výše inkasované daně z příjmů OSVČ. Ovšem výše inkasovaných daní jsou charakteristické dlouhodobým poklesem, a to již od roku 2005, kdy inkasovaná daň činila přes 20 000 mil. Kč (obrázek č. 1).

Tabulka č. 5 ilustruje výši inkasované daně z příjmů od OSVČ.

Porovnání příjmů a výdajů spojených s výběrem daní z příjmů OSVČ

Porovnání příjmů a výdajů spojených s výběrem daní z příjmů v čase ilustruje obrázek č. 2. Z tohoto obrázku je zřejmé, že zatímco výdaje na výběr daní z příjmů pozvolna narůstají, tak inkasovaná daň se vyznačuje významnou volatilitou. V roce 2014 dokonce výše inkasované daně z příjmů nepokryla ani výdaje přímo spojené s výběrem daně, bylo tedy potřeba výdaje na výběr daně dotovat ze státního rozpočtu.

Při uvažování o návratnosti výběru daní z příjmů OSVČ je ale nezbytné zohlednit dlouhodobý trend poklesu výše inkasované daně (obrázek č. 1). Za současných možností daňové optimalizace nelze předpokládat razantní zvýšení výše inkasované daně z příjmů OSVČ.

Dále je nutné upozornit na skutečnost, že s činností OSVČ jsou spojené i další instituce a organizace, jako je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Svaz průmyslu a obchodu ČR, živnostenské úřady apod. I tyto instituce potřebují finance k realizaci své agendy. Pokud ale výběr daní nepokryje výdaje ani na finanční úřady, jak tomu bylo v roce 2014, pak i ostatní instituce musí být financovány z jiných zdrojů. Ve sledovaných letech 2011, 2012, 2013 a 2015 sice výše inkasované daně z příjmů převyšovala výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ, ovšem

je potřebné zohlednit dlouhodobý trend poklesu inkasované daně z příjmů OSVČ. V roce 2005 inkasovaná daň překročila hranici 20 000 mil. Kč, o deset let později, tedy v roce 2015, nepřekročila inkasovaná daň ani hranici 2 500 mil. Kč. S ohledem na rostoucí inkasovanou daň z příjmů zaměstnanců je pravděpodobné, že instituce spojené s činností OSVČ jsou financovány i z těchto zdrojů. To samo o sobě nemusí být problémem, ovšem problémem by mohl být pohled zaměstnanců, kteří se díky vyššímu zdanění mohou cítit diskriminováni. Je sice logické zvýhodňovat OSVČ, obzvláště pak začínající OSVČ v porovnání se zaměstnanci, oni totiž mohou v budoucnu vytvářet nová pracovní místa, dále také nesou vyšší míru rizika, ručí celým svým majetkem apod. Zaměstnanci si těchto skutečností nemusí být vědomi, oproti tomu vidí každý měsíc odvedenou daň z příjmu na své výplatní pásce, pocit nespravedlnosti pak může postupně eskalovat a vést ke zhoršené celospolečenské náladě. Na rozdíl mezi zdaněním OSVČ a zaměstnanců v ČR dlouhodobě upozorňuje i Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj či Světová banka. Daňové úlevy také mohou motivovat některé zaměstnance k tomu, aby začali pracovat jako OSVČ, což povede opět k poklesu inkasovaných daní z příjmů.

V případě úplné absence výběru daně z příjmů OSVČ by pak bylo možné říci, že výdaje státu budou sníženy o výše uvedené výdaje, ovšem nemusí tomu tak být. Ve veřejném sektoru se objevují tendence k neefektivnosti. Vzhledem ke struktuře zaměstnanců finančních úřadů není možné jednoduše rozdělit pracovníky na ty, kteří spravují oblast OSVČ, a ty, kteří spravují zaměstnance. Každý pracovník finančního úřadu, který má v agendě fyzické osoby, pracuje i s OSVČ. Lze proto předpokládat, že pokud by byl ukončen výběr daně z příjmů OSVČ, výdaje na finanční úřady by se úměrně nesnížily.

Z výše uvedených argumentů lze dospět k názoru, že z pohledu návratnosti výdajů daní z příjmů OSVČ se jeví jako optimální cesta úprava výpočtu daní z příjmů OSVČ a celkové navýšení inkasované daně. Pro ilustraci situace v jiných členských zemích Evropské unie: například v Německu příjem podniku jednotlivce podléhá daní z příjmu fyzických osob, která může dosahovat výše až 45 %. Pokud tedy OSVČ nemá zaměstnance, je s ním z daňového pohledu nakládáno velmi podobně jako se zaměstnancem. Právě takovéto opatření může odstranit pocit nerovnosti mezi zaměstnanci a OSVČ. Dále všechny právnické osoby v Německu, resp. jejich zdanitelné příjmy, podléhají živnostenské dani. Ta se skládá ze dvou částí: ze zákonem stanovené sazby (v současné době je to 3,5 %) a také z přírážky stanovené místním obecním úřadem. Po přírážce obecního úřadu se sazba daně pohybuje okolo 14–17 %. Tato daň představuje hlavní složku příjmů obcí (Centrum pro regionální rozvoj České republiky).

Otázkou však zůstává optimální míra zdanění podnikání. Vliv daňové sazby a příjmů

Tabulka č. 2: Celkové výdaje Generálního finančního ředitelství spolu s jednotlivými finančními úřady v letech 2011–2015, v mil. CZK

	2011	2012	2013	2014	2015
Skutečné výdaje	7 972	8 335	8 491	8 320	9 218

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, dostupné z:

<http://monitor.statnipokladna.cz/2015/statni-rozpocet/oss-sf/72080043#tab-incomes-budget-items>

Tabulka č. 3: Počet pracovních sil v ČR v letech 2011–2015, v tisících osob

	2011	2012	2013	2014	2015
Pracovní síla	5223	5256	5306	5297	5201 ⁵

Zdroj: ČSÚ, Pracovní síla podle regionů soudržnosti a krajů, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/103r-pracovni-sila-podle-regionu-soudrznosti-a-kraju-q5ct0i1d5h>

Tabulka č. 4: Podíl OSVČ na pracovní síle v letech 2011–2015, v %

	2011	2012	2013	2014	2015
Podíl OSVČ na pracovní síle	19 %	19 %	18 %	19 %	19 %

Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 5: Výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ a vývoj inkasované daně z příjmů fyzických osob - podnikatelů (OSVČ) v letech 2011–2015, v mil. CZK

	2011	2012	2013	2014	2015
Výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ	1 514	1 583	1 528	1 580	1 750
Inkasovaná daň od DPFO podnikatelů (OSVČ)	2 939	3 261	2 680	1 128	2 498

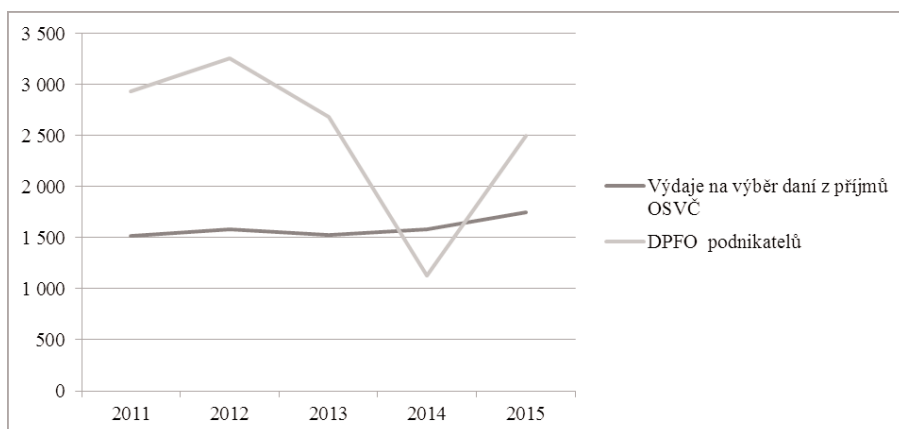
Zdroj: ČSÚ, Pracovní síla podle regionů soudržnosti a krajů, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/103r-pracovni-sila-podle-regionu-soudrznosti-a-kraju-q5ct0i1d5h>

států z daní řešil i Arthur Laffer pomocí Lafferovy křivky (Holman a kol., 2005), kde je vysvětlena motivace lidí k práci v závislosti na daňovém zatížení, včetně hrozby podzemní ekonomiky. Optimální mírou zdanění je pak Lafferův bod, který je ale v praxi složité stanovit. Za určitých okolností mohou daně v dlouhodobém horizontu působit na ekonomický růst negativně, přičemž v současné ekonomice je nejvíce ovlivněn daní z příjmů jednotlivců (Vráblíková, 2016). Tento problém je však již nad rámec tohoto článku.

Změna podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu a kalkulace dopadů na státní rozpočet

Při porovnání podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu s ostatními zeměmi s vyspělou tržní ekonomikou je patrné, že v České republice je tento podíl nadprůměrný. Tato kapitola se proto bude věnovat kalkulaci dopadů snížení počtu

Obrazek č. 2: Příjmy a výdaje spojené s výběrem daní z příjmu OSVČ v letech 2011–2015, v mil. CZK

Zdroj: Finanční správa, Údaje z výběru daní, dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-vyberu-dani-vlastni-propocety-a-graficke-zpracovani>

Tabulka č. 6: Podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu zemí EU-15, v období let 2011–2015, v %

	2011	2012	2013	2014	2015
EU-15	12,4	12,3	12,3	12,3	12,3
Belgie	11,9	12,0	12,6	12,1	12,6
Dánsko	7,7	7,6	7,6	7,4	7,3
Německo	9,9	9,9	9,5	9,3	9,2
Irsko	12,5	12,3	13,1	13,4	13,5
Řecko	24,6	23,4	22,9	22,5	22,4
Španělsko	12,1	12,2	12,5	12,6	12,8
Itálie	20,6	20,1	19,6	19,3	19,2
Lucembursko	7,3	7,6	7,4	7,4	8,0
Nizozemí	13,2	13,2	13,7	14,0	14,3
Rakousko	10,4	10,3	10,4	10,3	10,3
Portugalsko	14,5	14,2	14,2	13,3	12,6
Finsko	11,3	11,4	11,2	11,4	11,4
Švédsko	8,6	8,5	8,6	8,3	8,2
Spojené království	12,0	12,4	12,4	13,1	12,9
Francie	9,9	9,7	9,5	10,0	10,0

Zdroj: Eurostat, vlastní propočty

OSVČ a jejich transformaci za zaměstnance.

Podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu zemí EU-15 je zobrazen v tabulce č. 6.

Průměrný podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu zemí EU-15 je ve sledovaném období let 2011–2015 stabilních 12 %. V České republice se jedná o 18–19 %. Je proto přínosné zaměřit se na hypotetickou situaci, kdy by se podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu v České republice rovnal průměrnému podílu v ostatních vyspělých ekonomikách.

V modelovém propočtu je proto situace let 2011–2015 s podílem OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu ve výši 12 %. Výchozím teoretickým předpokladem situace je, že stávající OSVČ se přetransformují svou roli podnikatele na zaměstnance. Následuje klíčová otázka, jak se tato změna promítne ve výdajích na výběr daní z příjmů na straně jedné a na straně druhé ve výši inkasované daně z příjmů? Situaci ilustruje obrázek č. 3 níže.

Změny inkasované daně z příjmů DPFO - podnikatelů (OSVČ)

Lze předpokládat, že snížení počtu OSVČ na změnu výše inkasované daně z příjmů

nebude mít žádný či zanedbatelný vliv. Důvodem je skutečnost, že 99,989 % osob, které vykazují příjmy i v dílčím základu daně příjmů z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, mělo průměrný základ daně (nejen dílčí základ daně příjmů z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti) 136 902 Kč pro rok 2011. Základní sleva na dani, která při existenci lineární nominální sazby daně z příjmů fyzických osob zajišťuje progresivitu této daně, a která za uplynulá léta byla dostupná všem poplatníkům, způsobí, že prvních 165 600 Kč základu daně nengeneruje žádnou daň (Průša a kol., 2013).

V modelové kalkulaci se proto výše inkasované daně z příjmů OSVČ nemění. Předpověď vývoje výše inkasované daně z příjmu v letech 2016–2020 ukazuje pozvolný pokles inkasované daně. V období let 2016–2020 nejsou žádné faktory, díky nimž by bylo možné předpokládat změnu současného dlouhodobého trendu. K určení budoucího vývoje je proto použita logaritmická spojnice trendu⁷. Vývoj a předpověď vývoje inkasované daně z příjmů OSVČ jsou ilustrovány v obrázku č. 3. Mezi roky 2017 a 2018 je patrný pokles inkasované daně z příjmů OSVČ pod hranici výdajů na jejich výběr. Zopakovala by se tak situace roku 2014, kdy výše inkasované daně z příjmů OSVČ dosahovala pouze hranice 1,1 mld. Kč.

Změny inkasované daně z příjmů DPFO ze závislé činnosti (zaměstnanci)

Na rozdíl od marginální změny výše inkasované daně z příjmů OSVČ (podnikatelů) je změna výše inkasované daně z příjmů zaměstnanců (DPFO ze závislé činnosti) zásadní. V propočtu je zvažována situace, kdy podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelství činí pouze 12 %, tedy stejně, jako je tomu u průměru EU-15. Část OSVČ tak nově zastává roli zaměstnance. Přesný počet OSVČ, které by nově pracovaly v pozici zaměstnanců, je zobrazen v tabulce č. 7.

K výpočtu výše daně z příjmů OSVČ transformovaných na zaměstnance bylo nutné určit výši jejich mzdy. K určení mediánové mzdy došlo v návaznosti na několik faktorů. Mezi tyto faktory patří následující skutečnosti a to, že se část OSVČ rozhodla pro soukromé podnikání v důsledku ekonomického donucení, reakce na ztrátu zaměstnání, těžkosti s nalezením nového zaměstnání, nebo tlaku zaměstnavatele na „outsourcing“ některých činností (Průša a kol., 2013). Z výše uvedených důvodů je pravděpodobné, že práce těchto osob mohla být oceněna mzdou ve výši mediánu hrubé mzdy v České republice. Vyčíslení daně z příjmů těchto osob ilustruje tabulka č. 7.

Jak je patrné z obrázku č. 3, transformace takto malé části OSVČ na zaměstnance by pro stát znamenala zvýšení příjmů o více než 20 mld., což je přibližně osminásobek současné výše inkasované daně z příjmů OSVČ. Je nutné upozornit, že příjmem státu z takto malé množiny zaměstnanců by bylo možné pokrýt několikrát násobně celé výdaje státu na inkaso daní z příjmů OSVČ. Tento dopad by byl čistě pozitivním, jak je uvedeno výše, protože výše inkasované daně z příjmů OSVČ by byla zachována. Stát by tedy při snížení počtu OSVČ na průměr EU-15 získal více než 20 mld., a to pouze díky inkasu daně z příjmů. Tento nárůst zahrnuje pouze daně z příjmů, kterou odvádí samotný zaměstnanec. Opatření nelze ani nárůst daně z příjmů odváděné zaměstnavatelem za zaměstnance ze superhrubé mzdy, dále zvýšení odvodů zaměstnavatele za zaměstnance na sociálním pojištění, tedy nárůst v průměru o téměř 24 mld. Kč/rok a zvýšení odvodů zaměstnavatele za zaměstnance na zdravotním pojištění v průměru o 8 mld. Kč/rok. Úměrně by vzrostly

Tabulka č. 7: Navýšení inkasované daně z příjmů v případě transformace OSVČ na zaměstnance, v období let 2011–2015, v CZK

	2011	2012	2013	2014	2015
Medián mzdy v daném roce	21 826	21 997	22 266	22 844	23 726
počet OSVČ transformujících se na zaměstnance	375004	363368	340508	336716	351832
daň z příjmů (bez slevy na dani)	19 795 711 152	19 331 177 600	18 336 355 800	18 601 538 704	20 184 953 672

Zdroj: Český statistický úřad: <https://www.czso.cz/csu/czso/struktura-mezd-zamestnancu-2015>, vlastní propočty

i inkasované daně na sociálním a zdravotním pojištění odváděné samotným zaměstnancem a další pozitivní externality. Zvýšení inkasované daně ze sociálního pojištění by přineslo více prostředků pro důchodový systém, který bude stále více zatěžován v důsledku stárnutí populace.

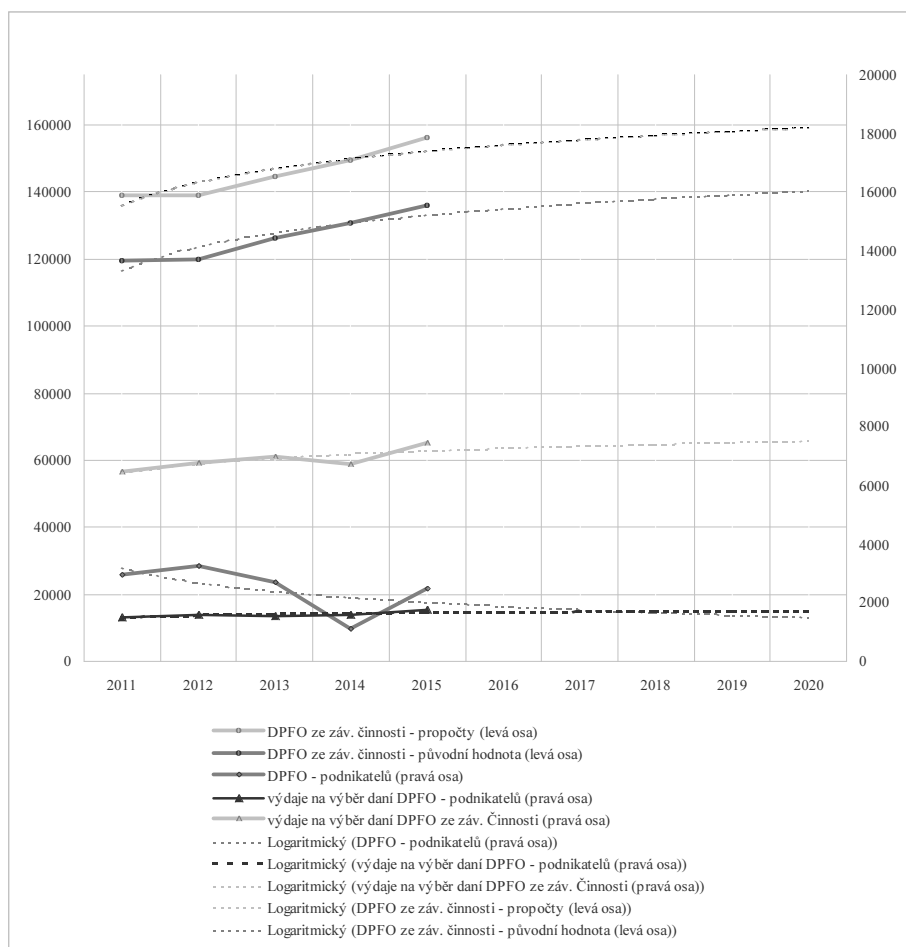
Pokud jde o vývoj objemu inkasované daně z příjmů zaměstnanců v letech 2016–2020, předpokládá se jeho mírný růst, ovšem z dlouhodobého hlediska lze očekávat stagnaci až pokles inkasované daně z příjmů, a to v důsledku stárnutí populace. V roce 2020 bude v České republice přibližně 28 % populace pobírat starobní důchod či předčasný starobní důchod (ČSÚ). Z těchto důvodů byla při předpovědi budoucího vývoje použita logaritmická spojnice trendu, stejně jako u předpovědi vývoje inkasované daně z příjmů OSVČ.

Výdaje na výběr DPFO - podnikatelů a výdaje na výběr DPFO ze závislé činnosti

Snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu by sice mohlo přinést markantní zvýšení příjmů státu, ovšem zároveň by neovlivnilo výdaje na výběr daní z příjmů zaměstnanců a OSVČ. Důvodem je struktura zaměstnanců finančních úřadů, kvůli které nelze jednoduše rozdělit pracovníky na ty, kteří spravují oblast OSVČ a ty, kteří spravují zaměstnance. Pracovník finančního úřadu, který má v agendě fyzické osoby, spravuje i oblast OSVČ. Lze proto předpokládat, že snížení počtu OSVČ a s tím spojený růst počtu zaměstnanců by se v této konkrétní situaci nijak neprojevil na výši výdajů státu na finanční úřady. Nelze sice opomenout skutečnost, že časový výdaj zaměstnance finančního úřadu pro správu OSVČ je pravděpodobně vyšší než na správu zaměstnance, ovšem tato skutečnost není empiricky podložena. Důvodem většího časového nákladu při inkasu daně z příjmů OSVČ oproti zaměstnancům je i skutečnost, že zaměstnavatel je u zaměstnanců povinen podle zákona o daních z příjmů na základě žádosti zaměstnance provést roční zúčtování. Protiargumentem pak může být tendence k neefektivnosti veřejné správy, jak je uvedeno v předcházejících kapitolách. V případě, že by část OSVČ přešla do skupiny zaměstnanců a finančnímu úřadu by tak vznikly volné kapacity, není možné předpokládat, že by došlo k okamžitému propuštění části zaměstnanců finančních úřadů a tím i ke snížení výdajů státu.

V predikci budoucího vývoje je možné předpokládat, že z důvodu pozvolného růstu mezd zaměstnanců finančního úřadu a plánované inflace, dojde v letech 2016–2020 k pozvolnému navýšování výdajů na výběr daní z příjmu. Z grafu je pak patrné, že lze v příštích letech očekávat, že výše inkasované daně z příjmů OSVČ bude pod úrovní výdajů státu spojené s výběrem daně z příjmů. Zopakovala by se tak situace roku 2014, kdy výše inkasované daně z příjmů OSVČ byla ve výši pouhých 1,1 mld. Kč. S ohledem na tyto argumenty byla předpo-

Obrázek č. 3: Příjmy a výdaje spojené s výběrem daní z příjmů OSVČ za předpokladu sníženého počtu OSVČ na průměr EU-15, reálný vývoj v letech 2011–2015 a predikce pro roky 2016–2020, v mil. CZK

Zdroj: vlastní propočty a grafické znázornění

vědi budoucího vývoje výdajů státu na inkaso daní z příjmů použita logaritmická spojnice trendu, stejně jako předpovědi vývoje inkasované daně z příjmů OSVČ a zaměstnanců. Výše uvedená kalkulace je teoretickým konstruktem, který má za cíl demonstrovat významné dopady na státní rozpočet v návaznosti na propojenost trhu práce a činnosti OSVČ. Podle výsledků kalkulace by snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu ze stávajících 19 % na 12 % vedlo ke zvýšení příjmů státu o 20 mld. Kč a to při zachování stávajících výdajů na výběr daně z příjmů. Toto navýšení příjmu státu by pokrylo například celé výdaje státu na inkaso daní z příjmů OSVČ. Dopady tedy nejsou zanedbatelné.

Je možné namítat, že nelze předpokládat, že by OSVČ byli znovu zaměstnáni v pracovním vztahu, například z důvodu ztráty či zapomenutí pracovních návyků, ovšem řešení tohoto problému není součástí kalkulace, stejně jako navržení konkrétního opatření ke snížení počtu OSVČ.

Ve spojitosti s aktuálním stavem OSVČ v České republice vyvstává také apel na řešení problému s rostoucím počtem OSVČ, pro něž je podnikání vedlejší činností. Tedy zaměstnanců, pro které je podnikání formou

přivýdělkem. Části zaměstnancům k životu nepostačuje příjem z pracovního vztahu a hledají další cesty, jak své příjmy zvýšit. Vliv může mít i tempo přírůstků nákladů práce, které je vyšší než produktivita práce, v průměru o 1 p. b. v letech 2008–2013 (Beran a Říhová, 2015). Toto je jen malý výčet faktorů působící na pracovní trh, jenž dále ovlivňuje českou ekonomiku. Z důvodu její komplexity nejde problematiku OSVČ uchopit vyčerpávajícím způsobem a je zapotřebí rozklíčovat její jednotlivé části pomocí kalkulací a studií, jako je právě tato.

Závěr

Prvním cílem práce je vyčíslení výdajů státu na výběr daní z příjmů OSVČ, tedy výdajů finančních úřadů spojených s inkasem této daně a jejich porovnání s příjmy státu z činnosti těchto subjektů a zjištění návratnosti výdajů na výběr daní z příjmů OSVČ z makroekonomického hlediska. Ve sledovaném období let 2011 až 2015 bylo zjištěno, že výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ mají rostoucí charakter. Přičemž v roce 2014 výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ převyšovaly inkasovanou daň z příjmů. Toto zji-

tění částečně potvrzuje výchozí hypotézu. V ostatních letech příjmy státu převyšovaly výdaje, ovšem lze předpokládat, že za stávajícího systému výpočtů daně z příjmů OSVČ budou výdaje převyšovat příjmy i v následujících letech. Toto tvrzení podporuje i dlouhodobý trend poklesu inkasované daně z příjmů OSVČ. V roce 2005 inkasovaná daň překročila hranici 20 mld. Kč, přičemž v roce 2015 nepřekročila inkasovaná daň ani hranici 2,5 mld. Kč. V roce 2015 bylo tedy inkasováno jen 8 % výše inkasované daně roku 2005. Nejnižší výše inkasované daně byla v roce 2014, a to pouhých 1,1 mld. Kč. Z provedené předpovědi budoucího vývoje výše inkasované daně z příjmů a výdajů na jejich výběr je patrné, že lze i v příštích letech očekávat obdobnou situaci, jako byla v roce 2014, kdy výše inkasované daně z příjmů OSVČ nepřevýšila výdaje státu spojené s výběrem daní.

Při analýze struktury celkových inkasovaných daní z příjmů se ukázalo i relativně vysoké zdanění zaměstnanců. Motiv státu k pokračování ve výběru i takto nízkých hodnot daní z příjmů OSVČ může spočívat i v masivním nárůstu počtu OSVČ v případě zrušení daně z příjmů OSVČ, tedy transformace pracovněprávního vztahu. Transformací samostatné výdělečné činnosti na pracovněprávní vztah a jejich dopadů na státní rozpočet se zabývala následující část práce popsána níže.

S ohledem na další instituce a organizace, které zajišťují fungování OSVČ, jako je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, živnostenské úřady apod., je velmi pravděpodobné, že návratnost výdajů státních orgánů na činnost OSVČ není dostatečná. Ovšem pokračování ve výběru daní z příjmů je stěžejní hlavně pro eliminaci konfliktů ve společnosti. Zaměstnanci již nyní mohou pocíťovat jistý druh diskriminace, s ohledem na vyšší míru zdanění jejich činnosti. V případě dočasného ukončení výběru daní z příjmů OSVČ (z důvodu experimentu) by tento pocit mohl nadále eskalovat. Diskutabilní je také snížení výdajů na výběr daní z příjmů OSVČ v případě dočasného ukončení výběru daní. Výběr daní z příjmů OSVČ má vliv na zaměstnanost finančních úřadů, ovšem s ohledem na strukturu finančních úřadů by úspory při ukončení výběru daní nemusely být v očekávané výši.

Z výše uvedených důvodů je patrné, že inkaso daně z příjmů OSVČ je pro společnost jako celek žádoucí, ovšem otevírá se nový problém v podobě otázky systému a celkové výše zdanění OSVČ, které je v současné době nevyhovující z důvodů rozsáhlé možnosti minimalizace odvodů daně z příjmů. Minimální zdanění může být z krátkodobého hlediska prospěšné pro růst HDP, z dlouhodobého hlediska ale nežádoucí pro státní rozpočet i stabilitu společnosti. Z dlouhodobého hlediska se stává rizikem sociální pnutí mezi majoritní částí společnosti, tedy zaměstnanci, kteří se cítí být diskriminováni z důvodu daňových úlev a minoritní částí společnosti, OSVČ. Pro ilustraci situace v jiných členských zemích Evrop-

ské unie, například v Německu příjem podniku jednotlivce podléhá daní z příjmu fyzických osob, která může být až ve výši 45 %. Pokud tedy OSVČ nemá zaměstnance, je s ním z daňového pohledu nakládáno velmi podobně jako se zaměstnancem. Právě takovéto opatření může odstranit pocit nerovnosti mezi zaměstnanci a OSVČ.

Druhým, navazujícím cílem je demonstrovat alarmující situaci vysokého podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu pomocí výpočtu změny příjmů a výdajů státu při snížení podílu na úroveň ekonomicky silných zemí za stávajícího daňového systému, včetně předpovědi tohoto vývoje v letech 2016–2020. A dále prokázat, že snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu na úroveň EU-15 a jejich zaměstnání by pokrylo náklady na výběr daní z příjmů OSVČ, ale zároveň nezvýšilo výdaje na jejich výběr.

Byla provedena modelová kalkulace situace let 2011–2015 a předpověď na léta 2016–2020 s podílem OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu ve výši 12 %. Výchozím teoretickým předpokladem situace je, že stávající OSVČ se přetransformují ze své role podnikatelů na zaměstnance. Výsledky prokázaly, že transformace takto malé části OSVČ na zaměstnance by pro stát znamenala zvýšení příjmů o více než 20 mld., což je přibližně osminásobek současné výše inkasované daně z příjmů OSVČ. Příjmem státu z takto malé množiny zaměstnanců by bylo možné pokrýt například několikanásobně celé výdaje státu na inkaso daní z příjmů OSVČ. Tento dopad by byl z makroekonomického hlediska čistě pozitivní, protože výše inkasované daně z příjmů OSVČ by byla zachována. Na základě kalkulace lze říci, že stát by při snížení počtu OSVČ na průměr EU-15 získal více než 20 mld. ročně pouze díky inkasu daně z příjmů. Poznatky tak potvrzují původní hypotézu. Tento nárůst zahrnuje pouze daně z příjmů, kterou odvádí samotný zaměstnanec. Opomenout nelze ani nárůst daně z příjmů odváděné zaměstnavatelem za zaměstnance ze superhrubé mzdy, dále zvýšení odvodů zaměstnavatele za zaměstnance na sociálním pojištění, tedy nárůst v průměru o téměř 24 mld. Kč/rok a zvýšení odvodů zaměstnavatele za zaměstnance na zdravotním pojištění v průměru o 8 mld. Kč/rok. Úměrně by vzrostly i inkasované daně na sociálním a zdravotním pojištění odváděné samotným zaměstnancem a další pozitivní externality. Zvýšení inkasované daně ze sociálního pojištění by přineslo více prostředků pro důchodový systém, který bude stále více zatěžován v důsledku stárnutí populace.

Nelze ale zapomínat na to, že OSVČ přecházející do pracovněprávního vztahu mohou mít již specifické pracovní návyky a jejich integrace do pracovního trhu nemusí být plně úspěšná. Lze tedy předpokládat, že některé osoby by se staly nejen nezaměstnanými, ale i nezaměstnatelnými. V těchto případech je možné hovořit o určitém sociálním statusu OSVČ, který se liší od statusu nezaměstnaných. Dále je po-

třebné uvést, že některé tyto osoby se podnikatelskou činností brání nezaměstnanosti a tím zamezují dalším výdajům státu, protože nečerpají dávky v nezaměstnanosti.

Výše uvedená kalkulace je teoretickým konstruktem, nikoli návodem, jaká opatření by stát měl zavést ve vztahu k OSVČ či zaměstnancům. Přesto kalkulace umožňuje vhléd do zásadních dopadů způsobených marginálními příčinami.

- OSVČ bývají označovány jako živnostníci, sebezaměstnaní, podnikatelé, apod. V této práci budou tyto ekonomické subjekty označovány hlavně jako OSVČ, tedy v návaznosti na právní vymezení pojmu (přesné vymezení pojmu OSVČ obsahuje kapitola 2 OSVČ v České republice a daň z příjmů). Shodné označení OSVČ používá i Česká správa sociálního zabezpečení, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR či Český statistický úřad. Výjimkou je Finanční správa, která používá označení „podnikatel“, popřípadě „fyzická osoba - podnikatel“. Při uvádění dat z Finanční správy proto budou OSVČ označovány jako fyzické osoby-podnikatelé, ovšem vymezení pojmu zůstává zachováno.
- Dušek, L. a Šatava, J. (2015): Zdanění vysokopříjmových osob v České republice: IDEA pro reformu. Praha. Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i. ISBN: 978-80-7344-362-7
- Hayo, B. a Uhl, M. (2014): Taxation and Labour Supply: Evidence from a Representative Population Survey. MAGKS Papers on Economics. Volume 201438. Pages 1–19
- Vlach, J., Průša, L., Szabo, J., Pavlíček, T. (2013): Sociální a ekonomické postavení osob samostatně výdělečně činných v roce 2012 v ČR. Praha. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., ISBN: 978-80-7416-116-2
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
- Zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky
- Počet pracovních sil za rok 2015 není v tuto chvíli znám. Údaj za rok 2015 je proto výpočtem pomocí matematické metody lineární regrese vypočítané v SPSS.
- Přes probíhající harmonizaci stále v zemích Evropské unie existují rozdíly v měření pracovní síly mezi jednotlivými zeměmi i autory. Vymezení pojmu pracovní síla se může lišit podle jednotlivých autorů či z důvodu statistického měření.
- Spojnice trendů se používají ke grafickému znázornění trendů v datech a při analýze problémů v předpovědi. Tato analýza bývá také označována jako Regresní analýza. Pomocí regresní analýzy lze spojnicí trendu prodloužit za skutečná data, a získat tak předpověď budoucích hodnot. Logaritmická spojnice trendu je přizpůsobená křivka používaná u dat, která rychle stoupají nebo klesají a postupně se vyrovnávají. U logaritmické spojnice trendu je možné použít kladné i záporné hodnoty. (Microsoft, 2016).
- Jedinec pracující více let jako OSVČ je zvyklý stánovat si organizaci a čas práce, proto může mít problémy s běžným pracovním řádem zaměstnance jako je pevná pracovní doba apod.

Literatura

- Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR (2015). *Analýza odvodů OSVČ a zaměstnanců*. Praha
- Beran, V. a Říhová, L. (2015). *Monitoring nákladů práce v České republice, ve státech Evropské unie a v USA v letech 2008–2013*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.
- Bruce, D., (2002). *Taxes and Entrepreneurial Endurance: Evidence from the Self-Employed*. National Tax Journal. Volume: 55. Pages: 5–24
- Centrum pro regionální rozvoj České republiky. *Aktualizovaná a rozšířená pravidla pro volný pohyb slu-*

žeb a svobodu usazování v EU [online]. Dostupné z: http://www.crr.cz/Files/Docs/EEN/EEN_staty/de.pdf

ČSSZ. Počet OSVČ v ČR [online]. Dostupné z: <https://data.cssz.cz/web/otevrena-data/graf-pocet-osvc-v-cr>

ČSÚ (2016). *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS - Metodika* [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zam_vsps

ČSÚ. *Pracovní síla podle regionů soudržnosti a krajů* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/103r-pracovni-sila-podle-regionu-soudrznosti-a-kraju-q5ct0i1d5h>

ČSÚ. *Projekce obyvatelstva*. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

Dušek, L. a Šatava, J. (2015): *Zdanění vysokopříjmových osob v České republice: IDEA pro reformu*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR. ISBN: 978-80-7344-362-7

Finanční správa. *Etržby (EET)* [online]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/eet>

Finanční správa. *Údaje z výběru daní* [online]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-vyberu-dani>

Hamerníková, B., Maaytová, A. a kol. (2007): *Veřejné finance*. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-301-0

Hayo, B. a Uhl, M. (2014). *Taxation and Labour Supply: Evidence from a Representative Population Survey*. MAGKS Papers on Economics. Volume 201438. Pages 1–19

Holman, R. a kol. (2005). *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-380-9

Holmlund, D. a Engström, P. (2009). *Tax evasion and self-employment in a high-tax country: evidence from Sweden*. Applied Economics. Volume: 41. Pages: 2419–2430.

Microsoft (2016). *Informace o prognózování a znázornění trendů v grafech*. [online]. Dostupné z: <https://support.office.com/cs-cz/>

Ministerstvo financí ČR. *Generální finanční ředitelství* [online]. Dostupné z: <http://monitor.statnipokladna.cz/2015/statni-rozpocet/oss-sf/72080043#tab-incomes-budget-items>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2012). *Nový ukazatel registrované nezaměstnanosti v ČR*. [online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13857/podil_nezamestnanych.pdf

Průša, L. et al. (2008). *Sociálně ekonomické postavení osob samostatně výdělečně činných v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7416-011-0

Průša, L. et al. (2013). *Sociálně ekonomické postavení osob samostatně výdělečně činných v ČR v hospodářské krizi a souvislosti se systémem sociálního zabezpečení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Weber, J. a Srpová, J. (2012). *Podnikání malé a střední firmy*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4520-6

Vlach, J.; Průša, L.; Szabo, J.; Pavlíček, T. (2013): *Sociální a ekonomické postavení osob samostatně výdělečně činných v roce 2012 v ČR*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. ISBN: 978-80-7416-116-2

Vrábliková, V. (2016). *Vliv nepřímých daní na dlouhodobý ekonomický růst*. Politická ekonomie. Volume 64 No. 2, Pages 145–160

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů

Zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve všech úplných zněních od roku 1992 podle stavu k 1.1.2002.

Článek byl zpracován v rámci projektu č. 7427/2017/3 Fiskální politika po ekonomické krizi.

Autorka Ing. Lenka Říhová (lenka.rihova@vupsv.cz) působí jako výzkumná pracovníce Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Research Institute for Labour and Social Affairs - RILSA), Dělnická 213/12, Praha 7, Česká republika. Autorka je Ph.D. studentkou na Vysoké škole finanční a správní, a.s., studijního programu Hospodářská politika a správa

Poznatky z praxe

Informace VÚPSV o projektech realizovaných v roce 2017

Helena Vychová

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. (VÚPSV) zahájil v roce 2017 řešení významných systémových projektů, realizovaných v rámci výzvy č. 03_15_122 (Rozvoj služeb zaměstnanosti) Operačního programu Zaměstnanost vyhlášené Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. Řešitelský tým VÚPSV je tvořen pracovníky výzkumného Týmu trhu práce, do jehož odborného zaměření problematika níže uvedených řešených projektů spadá.

Projekt **„Vyhodnocování účinnosti a efektivity realizace APZ“**, reg. číslo CZ.03.1.54/0.0/0.0/15_122/0006089.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. je příjemcem projektu „Vyhodnocování účinnosti a efektivity realizace APZ“, na jehož řešení se dále podílí partneri projektu Úřad práce ČR (ÚP ČR) a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV). Projekt je realizován v období od 1. 1. 2017 do 31. 12. 2020 za finanční podpory EU.

Projekt je zaměřen na vyhodnocení efektivity veřejných služeb zaměstnanosti (VSZ), tj. zprostředkování, poradenství a jednotlivých nástrojů a opatření aktivní politiky zaměstnanosti (APZ), a to jak se zaměřením na hodnocení dopadů APZ na zaměstnanost a zaměstnatelnost účastníků daných opatření a nástrojů, tak také prostřednictvím hodnocení faktorů majících vliv na sledované dopady APZ.

Aktivní politika zaměstnanosti zásadním způsobem přispívá ke stabilizaci trhu práce a rozhodným způsobem umožňuje klientům

ÚP ČR návrat do pracovní činnosti a k aktivnímu zapojení se na pracovním trhu. MPSV ČR je spolu s ÚP ČR gestorem realizace aktivní politiky zaměstnanosti, přičemž efektivní nastavení využívání APZ je jejich stěžejní prioritou. Na realizaci APZ jsou z prostředků státního rozpočtu i z evropských zdrojů vynakládány značně rozsáhlé prostředky. Je tedy žádoucí, aby byl zaveden nástroj, který umožní sledovat efektivitu vynakládaných prostředků, tedy to, jak se jednotlivé programy APZ osvědčují v praxi, jaký je jejich efekt při navracení pracovníků do aktivního pracovního života. Současně je nutné také sledovat, jaký má aktivní politika zaměstnanosti význam z hlediska investic do lidského kapitálu, neboť doposud APZ řeší především potřeby zaměstnanosti na straně zaměstnavatelů. Je tedy vhodné zjistit, jakou roli hraje v naplňování potřeb samotné pracovní síly, což je důležitý rozměr implementace APZ. Předpokladem efektivního výkonu činnosti veřejných služeb zaměstnanosti je zajištění pravidelné evaluace uplatňování

aktivní politiky zaměstnanosti, jejich dopadů na nezaměstnanost účastníků, průběžně kontrolovat a vyhodnocovat efektivitu jednotlivých nástrojů a opatření APZ, dosažených výsledků ve vazbě k cílům, nákladům a na základě výsledků operativně upravovat jejich parametry tak, aby napomohly klientům v návratu na trh práce a také motivovaly zaměstnavatele k vytváření pracovních příležitostí, zejména pak nejvíce žádoucích trvalých pracovních příležitostí. Pilotní fáze hodnocení projektů APZ byly realizovány již od roku 2001, provedené analýzy z dlouhodobého hlediska ale nenaplňovaly principy systematického přístupu, neboť každá z nich sledovala jiný cíl hodnocení (nejedná se tedy o dlouhodobé sledování stejných údajů a přítomnost jednotlivých analýz, byť přináší nová zjištění, je tedy poněkud nahodilá). Dopadové hodnocení české aktivní politiky zaměstnanosti tak není zatím systémově realizováno.

Záměrem realizovaných aktivit projektu je nastavit postup, který dokáže spolehlivě